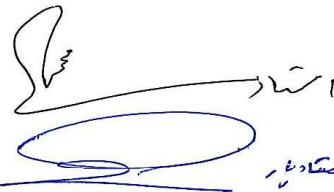

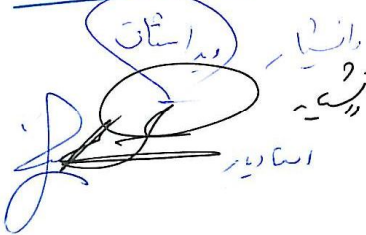
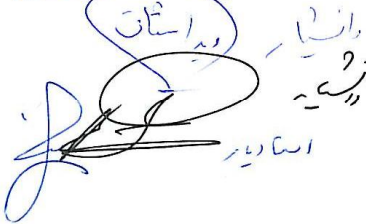
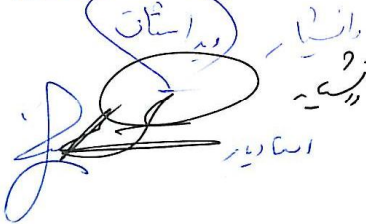
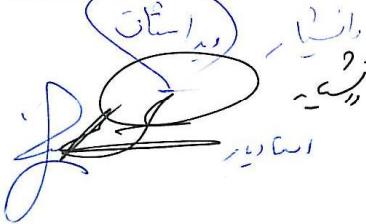

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

اعضای هیات داوران نسخه نهایی رساله آقای / خانم **روح الله مفیدی نسیانک**
 تحت عنوان « **سخت رویار و عوامل سازنده آن در زبان فارسی** »
 را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه دکتری پیشنهاد می کنند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱- استاد راهنما	محمد درویش	استاد	
۲- استاد مشاور	ارسلان ملک	استادیار	
۳- استاد مشاور	عالم کرد عزوند کامبیزیا	استادیار	
۴- استاد ناظر	پدری منا	استادیار	
۵- استاد ناظر	شهرین نعمت زاده	استادیار	
۶- استاد ناظر	وید استانی	استادیار	
۷- استاد ناظر	لطف الله نبی	استادیار	
۸- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	پدری منا	استادیار	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نگارنده در رشته زبان و ادبیات فارسی است که در سال ۱۳۹۰ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب آقای دکتر محمد رحیم پورمحمدرضا، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر ارسلان گلنار و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر علی کردپور با همکاری مشاوره از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

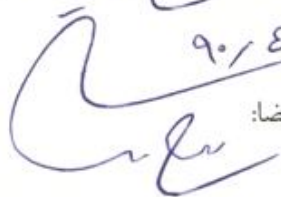
ماده ۶: اینجانب روح الله معتمدی دانشجوی رشته زبان و ادبیات فارسی مقطع دکتری

تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: روح الله معتمدی

۹۰/۴/۳۰

تاریخ و امضا:

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می‌باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می‌باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده‌ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده‌ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته‌ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

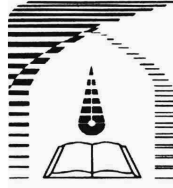
ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب، روح‌الله مهندس، دانشجوی رشته زبان‌شناسی، ورودی سال تحصیلی ۸۴-۸۵ مقطع دکتری دانشکده علوم انسانی، متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آئین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا:

تاریخ: .....

۹۰/۶/۳۰

دانشگاه تربیت مدرس

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

رساله برای دریافت درجه دکتری تخصصی (Ph.D)

رشته زبان‌شناسی همگانی

ساخت رویداد و عوامل سازنده‌ی آن در زبان فارسی

نگارنده

روح‌الله مفیدی نیستانک

استاد راهنما

دکتر محمد دبیر مقدم

استادان مشاور

دکتر ارسلان گلفام

دکتر عالیه کرد زعفرانلو کامبوزیا

تیر ۱۳۹۰

هر که شمع دارد، برگند ...

(مناقب اوحوالدين کرمانی: قرن ۸)

سپاس‌گزاری

برای من، نام مطالعات نحوی و هر گونه نگاه تحلیلی به ساخت زبان، با نام دکتر محمد دبیرمقدم گره خورده است. من در تمام سال‌ها و ماه‌ها و روزهای حضور و شاگردی‌ام در ساحت پراج زبان‌شناسی، همواره مدیون و مرهون وسعت دید و سعه صدر و پدرانگی‌های ایشان بوده‌ام؛ و به خصوص در تدوین این رساله و پیش از آن، همواره نگاه نافذ ایشان به رفتارهای زبان فارسی و زبان‌های ایرانی، احترام و شگفتی را در من برانگیخته است. در برابر جایگاه ارجمندشان سر تکریم فرود می‌آورم. از دکتر ارسلان گلفام نیز سپاس‌گزارم، به خاطر همه‌ی محبت‌هایشان و به خاطر حمایت‌هایشان در انجام این تحقیق، خصوصاً در مرحله‌ی تصویب طرح، و نیز هر زمان دیگری حین تحصیل در گروه زبان‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس که نیازمند دستی‌دستگیر بودم و ایشان از هیچ کمکی و هیچ عنایتی دریغ نمودند. همچنین از سرکار خانم دکتر عالیبه کرد زعفرانلو کامبوزیا استاد مشاور رساله و جناب آقای دکتر فردوس آقاگل‌زاده مدیر محترم گروه زبان‌شناسی سپاس‌گزاری می‌کنم.

اندیشه‌ی اولیه‌ی این رساله را مدیون دکتر محمدمهدی واحدی لنگرودی هستم و چهار واحد درسی در دوره‌ی دکتری زبان‌شناسی با نام سمینار (۱) و (۲) که بر بحث‌های ساخت موضوعی، ساخت رویداد و نیز رابطه‌ی نحو و واژگان متمرکز شده بود. بینش عمیق و نگاه علمی ایشان در انتخاب مقاله‌ی پستیافسکی (۱۹۹۱) و فصل آغازین کتاب راس‌اشتاین (۲۰۰۴) و نیز آثار تأثیرگذار هیل و کیسر (مقاله‌ی ۱۹۹۳ و اثر ۲۰۰۲ که به بررسی رابطه‌ی ساخت موضوعی و ساخت رویداد می‌پردازند) بعدها در جریان نگارش رساله برایم آشکارتر شد. همچنین از سرکار خانم دکتر زهرا ابوالحسنی و نیز خانم دکتر فاطمه نعمتی به خاطر منابعی که در اختیارم گذاشتند، سپاس‌گزارم. قدرشناس زحمات جناب دکتر ایمانی (معاون پژوهشی پیشین دانشکده‌ی علوم انسانی) و جناب دکتر محمدی (معاون پژوهشی کنونی دانشکده) نیز هستم. از خانم سپیده کوهکن عزیز نیز به خاطر یاریگری‌هایش در مراحل پایانی تدوین رساله تشکر می‌کنم. و سپاس آخر به پیشگاه همه‌ی کسانی که به حمایت‌هایشان دلگرم بوده‌ام. نام تک‌تک‌شان را به یاد دارم.

چکیده

رساله‌ی حاضر به بررسی ساخت رویداد در زبان فارسی و عواملی که در تشکیل آن دخالت دارند، می‌پردازد. این تحقیق بر اساس طبقه‌بندی چهارگانه‌ی وندلر (۱۹۵۷) از گونه‌های رویداد و در چهارچوب نظریه‌ی زایشی و مفروضات آن در خصوص ساخت سلسله‌مراتبی جمله انجام گرفته است. هدف اصلی تحقیق، بررسی ساخت رویداد در زبان فارسی و بررسی سهم موضوع‌ها و افزوده‌ها و نیز مقوله‌های بیرون از گروه فعلی همچون زمان و نمود دستوری در تعیین خوانش نهایی رویداد است و از سوی دیگر، آزمودن میزان کارایی بازنمایی‌های نحوی معیار (در نظریه‌ی زایشی) برای تبیین ساخت رویداد در زبان فارسی را به عنوان یک هدف فرعی، مد نظر دارد. مسئله‌ی اصلی، این است که ساخت رویداد در زبان فارسی چگونه رمزگذاری می‌شود و سهم هر یک از مؤلفه‌های مذکور چیست؟ بر این اساس، سه فرضیه مطرح شده است: ۱) ساخت موضوعی و ساخت افزوده در تشکیل ساخت رویداد دخیل‌اند، ۲) نمود دستوری و زمان فعل، بر تعیین گونه‌ی رویداد مؤثرند، و ۳) سازوکارهایی ماهیتاً نحوی، تبیین‌کننده‌ی تمایز گونه‌های رویداد هستند. در خصوص فرضیه‌ی اول، بررسی داده‌های زبان فارسی نشان می‌دهد که موضوع‌های درونی و بیرونی فعل در تشکیل برخی از خوانش‌های رویدادی، نقشی ندارند و در تشکیل برخی از آن‌ها سهمی اساسی دارند. چنین وضعیتی در مورد فرضیه‌ی دوم نیز قابل مشاهده است: نمود دستوری اصولاً تأثیری بر شکل‌گیری برخی از گونه‌های رویداد ندارد و صرفاً می‌تواند در مواردی باعث نادستوری شدن آن‌ها شود. در مقابل، هم‌آیی نمود دستوری با بعضی رویدادها باعث رانش آن‌ها می‌گردد. عامل زمان نیز تنها تأثیری که بر ساخت رویداد دارد، تبدیل رویدادهای نایستا به ایستا از طریق ساخت تام است. بنابر این، فرضیه‌های اول و دوم تحقیق، به عنوان فرضیه‌هایی کلی تأیید نمی‌شوند، ولی برخی از اجزای آن‌ها در خصوص برخی گونه‌های رویداد تأیید می‌شود. فرضیه‌ی آخر به بحث سازوکارهای رمزگذاری گونه‌های رویداد می‌پردازد. در خصوص رویدادهای ایستا و فعالیت و حصولی اصولاً تبیین‌های ساختاری و نحوی، کمکی به توضیح نحوه‌ی شکل‌گیری ساخت‌های نحوی متناظر با آن‌ها نمی‌کنند و احتمالاً باید در جستجوی سازوکارهای معنایی بود. در مورد رویدادهای تحقیقی هم تردید اساسی در خصوص میزان کارایی سازوکارهای نحوی وجود دارد. بر این مبنا می‌توان فرضیه‌ی سوم تحقیق را رد کرد.

کلمات کلیدی: خوانش، رانش نمودی، زمان، ساخت افزوده، ساخت رویداد، ساخت موضوعی، نمود

فهرست مطالب

فصل اول: مقدمه

- ۱-۱. طرح کلی تحقیق و اهداف آن ۲
- ۲-۱. سؤالات و فرضیه‌ها ۶
- ۳-۱. ضرورت و روش‌شناسی تحقیق ۷
- ۴-۱. ساختار رساله ۹

فصل دوم: مبانی نظری در حوزه‌ی ساخت رویداد

- ۱-۲. خاستگاه بحث ۱۱
- ۱-۱-۲. وندلر (۱۹۶۷/۱۹۵۷) ۱۲
- ۲-۲. رویکردهای منطق‌بنیاد و معنایی ۱۸
- ۱-۲-۲. منطق زمان ۱۹
- ۱-۱-۲-۲. محاسبه‌ی نمودی داوتی (۱۹۷۲ و ۱۹۷۹) ۲۱
- ۲-۲-۲. معناشناسی رویداد ۲۴
- ۳-۲-۲. طبقه‌بندی پنج جزئی اسمیت (۱۹۹۱) ۲۷
- ۴-۲-۲. نمود ترکیبی فرکویل (۱۹۷۲ و ۱۹۹۳) ۲۷
- ۳-۲. نگاه نحوی به ساخت رویداد ۳۲
- ۱-۳-۲. تنی (۱۹۸۷ و ۱۹۹۴) ۳۲
- ۲-۳-۲. هیل و کیسر (۱۹۹۳ و ۲۰۰۲) ۳۵
- ۱-۲-۳-۲. تمایز نحو واژگانی و نحو جمله ۳۹
- ۳-۳-۲. رامچند (۲۰۰۸) ۴۰
- ۴-۳-۲. مک‌دونالد (۲۰۰۸) ۴۴
- ۵-۳-۲. تراویس (۲۰۱۰) ۵۳
- ۴-۲. تأثیر ساخت موضوعی و ساخت افزوده بر خوانش رویداد ۶۲
- ۱-۴-۲. جابه‌جایی نمودی ۶۵

- ۵-۲. تأثیر نمود بیرونی و زمان بر خوانش رویداد ۶۹
- ۱-۵-۲. نمود کامل-ناکامل ۷۲
- ۱-۵-۲-۱. همپوشی نمود بیرونی و نمود درونی ۷۷
- ۲-۵-۲. زمان‌های مرکب: مقوله‌ی تام ۷۸
- ۱-۵-۲-۲. نگاه مبتنی بر نمود ۷۹
- ۲-۵-۲-۲. تقسیم‌بندی رای‌ش‌نباخ (۱۹۴۷) و بازنمایی نحوی آن ۸۱
- ۳-۵-۲-۲. رابطه‌ی ساخت‌های تام با خوانش رویداد: ایستاسازی ۹۰
- ۶-۲. چهارچوب کلان رساله ۹۱
- ۱-۶-۲. برنامه‌ی کمینه‌گرا ۹۴

فصل سوم: پیشینه‌ی مطالعه‌ی رویدادها در زبان فارسی

- ۱-۳. بررسی رویدادها در سطح محمول فعلی ۹۸
- ۱-۳-۱. جهان‌پناه تهرانی (۱۳۶۳) ۹۸
- ۱-۳-۲. وحیدیان کامیار (۱۳۷۱) ۱۰۱
- ۳-۱-۳. دبیرمقدم (۱۳۷۴) ۱۰۲
- ۴-۱-۳. ابوالحسنی چیمه (۱۳۷۵) ۱۰۳
- ۵-۱-۳. محمودی زرنندی (۱۳۷۹/۲۰۰۱) ۱۰۵
- ۶-۱-۳. صفا (۱۳۸۰) ۱۰۷
- ۲-۳. بررسی رویدادها در سطح جمله ۱۰۸
- ۱-۲-۳. کریمی (۱۹۹۷) ۱۰۸
- ۲-۲-۳. مگردومیان (۲۰۰۱) ۱۱۰
- ۳-۲-۳. فولی و هارلی و کریمی (۲۰۰۵) ۱۱۳
- ۴-۲-۳. پنتچوا (۲۰۰۸) (ب) ۱۱۹

فصل چهارم: ایستایی و رویدادهای ایستا

- ۱-۴. مقدمه ۱۲۲
- ۲-۴. فعل «بودن» ۱۲۳
- ۱-۲-۴. در نقش فعل ربطی ۱۲۳
- ۲-۲-۴. در نقش فعل اصلی ۱۳۱

۱۳۲	..... ۳-۲-۴. در نقش فعل کمکی
۱۳۲	..... ۱-۳-۲-۴. ساخت‌های تام
۱۴۳	..... ۲-۳-۲-۴. ایستای فردی و ایستای مقطعی
۱۴۶	..... ۳-۴. فعل «داشتن»
۱۴۶	..... ۱-۳-۴. در معنای سنگین و سبک
۱۵۵	..... ۲-۳-۴. در نقش فعل کمکی: ساخت‌های استمراری حاشیه‌ای
۱۶۱	..... ۴-۴. افعال ذهنی
۱۶۸	..... ۵-۴. دیگر افعال ایستا
۱۷۲	..... ۶-۴. هم‌آیی با افزوده‌ها
۱۷۲	..... ۱-۶-۴. قید دیرشی
۱۷۶	..... ۲-۶-۴. سایر انواع قید
۱۸۱	..... ۷-۴. رابطه‌ی ایستاها با موضوع‌های فعلی
۱۸۶	..... ۸-۴. بازنمایی نحوی ساخت‌های ایستا
۱۹۰	..... ۹-۴. نتیجه‌گیری

فصل پنجم: رویدادهای پویای ناهدفمند

۱۹۳	..... ۱-۵. مقدمه
۱۹۴	..... ۲-۵. فعل سبک «کردن»
۱۹۶	..... ۱-۲-۵. در ساخت‌های لازم
۲۰۳	..... ۲-۲-۵. در ساخت‌های انضمامی
۲۰۷	..... ۳-۵. دیگر افعال فعالیت
۲۰۷	..... ۱-۳-۵. افعال ساده
۲۱۰	..... ۲-۳-۵. محمول‌های مرکب
۲۱۷	..... ۴-۵. تعدیل قیدی
۲۲۰	..... ۵-۵. بازنمایی نحوی
۲۲۲	..... ۶-۵. نتیجه‌گیری

فصل ششم: رویدادهای پویای هدفمند

۲۲۵	..... ۱-۶. تحقیق و حصولی: دو گونه‌ی رویداد متمایز؟
-----	--

۲۲۶	.....	۲-۶. مفعول پذیرنده‌ی افزایشی
۲۳۱	.....	۳-۶. تعدیلگرهای رویداد تحقیقی
۲۳۲	.....	۱-۳-۶. گروه مقصد
۲۳۴	.....	۲-۳-۶. سایر گروه‌های قیدی
۲۳۸	.....	۳-۳-۶. قید/پیشوند فعلی
۲۴۰	.....	۴-۶. رمزگذاری مفهوم «لحظه‌ای بودن»
۲۴۱	.....	۱-۴-۶. فعل (ساده و مرکب)
۲۴۳	.....	۲-۴-۶. قید
۲۴۶	.....	۳-۴-۶. لایه‌های نقشی جمله: رانش به حصولی
۲۴۷	.....	۵-۶. افعال تغییر وضعیت
۲۴۸	.....	۶-۶. بازنمایی نحوی
۲۵۰	.....	۷-۶. نتیجه‌گیری

فصل هفتم: نتیجه‌گیری

۲۵۳	.....	۱-۷. خلاصه‌ی فصل‌های پیشین
۲۵۸	.....	۲-۷. پاسخ به سؤالات تحقیق
۲۶۱	.....	۳-۷. مباحث گشوده برای تحقیقات آتی
۲۶۳	.....	کتاب‌نامه
۲۷۸	.....	پیوست الف) واژه‌نامه‌ی فارسی به انگلیسی
۲۸۱	.....	پیوست ب) واژه‌نامه‌ی انگلیسی به فارسی
۲۸۴	.....	چکیده انگلیسی

فصل اول

مقدمه و کلیات طرح تحقیق

۱-۱. طرح کلی تحقیق و اهداف آن

حوزه‌ی مطالعاتی ساخت رویداد، عرصه‌ی گسترده‌ای است که مباحث، تحلیل‌ها و رویکردهای مختلف و متنوعی را در خصوص رویدادها و رفتارهای زبانی آنها شامل می‌شود. اصطلاح *رویداد*، بیش از هر چیز، یادآور یک سنت عمیق فلسفی و منطقی در قرن بیستم است که این سنت، خود، ریشه در مطالعات قدیمی‌تر دارد و سابقه‌ی آن به روزگار ارسطو باز می‌گردد. نگاه حاکم بر این آثار، عمدتاً معطوف به جهان خارج است و رویدادها را به منزله‌ی مابه‌ازای خارجی افعال در نظر می‌گیرد. پیشگامان این سنت، فیلسوفان ذهن و کنش^۱ در میانه‌های قرن بیستم هستند که کسانی چون *رایل*^۲، *کنی*^۳ و *وندلر*^۴، چهره‌های شاخص این جریان به شمار می‌روند. آنها در آثار خود، نخستین طبقه‌بندی‌ها را از معنای افعال ارائه کردند و از این میان، طبقه‌بندی *وندلر* (۱۹۵۷)، به مرجع کلاسیک ساخت رویداد تبدیل شد.

وندلر افعال را به چهار طبقه‌ی *ایستا*^۵، *فعالیت*^۶، *تحقق*^۷ و *حصولی*^۸ تقسیم کرد که بعدها اصطلاح *گونه‌ی رویداد*^۹ برای هر یک از این طبقات فعلی به کار رفت. مبنای تفکیک این گونه‌های رویداد،

---

^۱ - (Philosophy of) Mind and Action

^۲ - Ryle

^۳ - Kenny

^۴ - Vendler

^۵ - state

^۶ - activity

^۷ - accomplishment

^۸ - achievement

^۹ - event type

رفتار زبانی آن‌ها در قالب دو معیار هدفمندی^۱ و دیرش^۲ است. رویدادهای ایستا و فعالیت، ناهدفمند^۳ ناهدفمند^۳ هستند؛ به این معنا که نقطه‌ی پایان طبیعی ندارند و پس از آغاز شدن می‌توانند بدون هیچ محدودیتی ادامه یابند. در مقابل، رویدادهای تحقق‌ی و حصولی، هدفمند^۴ محسوب می‌شوند؛ به این معنا که ماهیت رویداد، شامل حرکت به سمت یک نقطه‌ی پایان است. از سوی دیگر بر اساس معیار دیرش، رویدادهای ایستا و حصولی در یک دسته قرار می‌گیرند (دسته‌ی نادیرشی)، و رویدادهای فعالیت و تحقق‌ی در دسته‌ی دیگر (دیرشی). ایستاها رویدادهایی ذاتاً ناپویا^۵ و فاقد مرحله‌های درونی هستند و در نتیجه نمی‌توانند دیرشی باشند. حصولی‌ها نیز تقریباً آنی‌اند و به محض آغاز شدن به پایان می‌رسند و نتیجتاً دیرش‌ناپذیر هستند.

به موازات سنت فیلسوفان ذهن و کنش، از یک سنت دستوری در میان دستورنویسان اسلاوی و ژرمنی (از قرن نوزدهم به بعد) باید سخن گفت که در کنار مطالعه‌ی بحث نمود، به بررسی تأثیر گروه‌های اسمی مفعول بر معنای فعل نیز می‌پرداختند. اصطلاح آلمانی نوع کنش^۶ که همچنان برای اشاره به ویژگی‌های ساخت رویداد و به عنوان معادل و مترادف آن به کار می‌رود، یادگار این سنت دستوری است. بعدها نظر به قرابت و اشتراکات این دو زمینه‌ی مطالعاتی (بحث نمود و بحث نوع کنش)، اولی را نمود دستوری^۷ یا نمود زاویه‌ی دید^۸ یا نمود بیرونی^۹ نامیدند و دومی را نمود واژگانی^{۱۰} واژگانی^{۱۰} یا نمود موقعیت^{۱۱} یا نمود درونی^{۱۲}. نمود دستوری به مطالعه‌ی تمایز کامل-ناکامل^{۱۳} در زبان‌ها اختصاص دارد و نمود واژگانی، آن دسته از ویژگی‌های نمودی را بررسی می‌کند که در وهله‌ی اول، در قالب فعل جمله، واژگانی شده‌اند و در وهله‌ی دوم، تحت تأثیر ویژگی‌های مفعول و سایر اجزای جمله هستند. حوزه‌ی نمود واژگانی که از آن با نام حوزه‌ی «ساخت رویداد» نیز یاد می‌شود، بر

¹ - telicity

² - duration

³ - atelic

⁴ - telic

⁵ - non-dynamic

⁶ - Aktionsart

⁷ - grammatical aspect

⁸ - viewpoint aspect

⁹ - outer aspect

¹⁰ - lexical aspect

¹¹ - situation aspect

¹² - inner aspect

¹³ - perfective-imperfective

اساس طبقه‌بندی وندلر یا طبقه‌بندی‌هایی از این دست (که در فصل دوم به تفصیل به آن‌ها اشاره خواهد شد) بنا شده است و بر همین اساس، طبقه‌های فعلی وندلری (گونه‌های رویداد)، *طبقه‌های نمودی*^۱ نیز نامیده می‌شوند.

از دهه‌ی ۱۹۷۰ که زبان‌شناسان به بحث‌های فیلسوفانی چون وندلر توجه کردند، این مباحث، در مسیرهای مختلفی از مطالعات زبانی قرار گرفت که هر مسیر، شاخه‌ای از حوزه‌ی مطالعاتی ساخت رویداد را تشکیل می‌دهد. یکی از این مسیرها معناشناسی صوری و مطالعات منطقی‌بنیاد است که از زمان داوتی (۱۹۷۲) و سایر چهره‌های منطقی‌زمان^۲، آغاز شد و به رویکرد معناشناسی رویداد^۳ در دهه‌ی ۱۹۸۰ منتهی گردید که عناصر متعلق به گفتمان را نیز در بر می‌گیرد. رویکرد معناشناسی صوری، همچنان در مطالعات جدید در حوزه‌ی ساخت رویداد، مورد اقبال است و بخشی از حجم نوشتگان این حوزه را به خود اختصاص داده است (برای نمونه، نک. *راس‌مایر*^۴ ۲۰۰۹؛ *راس‌اشتاین*، اس. ۲۰۰۸؛ *لندمن*^۵ ۲۰۰۸؛ *اژس*^۶ ۲۰۰۸؛ *پینیون* ۲۰۰۵ و ۲۰۰۸ الف و ب؛ *دئو*^۷ ۲۰۰۶؛ *فان‌گینهوفن*^۸ ۲۰۰۵).

از نیمه‌های دهه‌ی ۸۰ و سال‌های دهه‌ی ۹۰ نیز مسیر دیگری پیش پای مطالعات ساخت رویداد قرار گرفت که در حال حاضر، بخش دیگری از حجم نوشتگان را -در کنار مطالعات منطقی‌بنیاد و معنایی- پر کرده است. این مسیر نسبتاً جدید (در مقایسه با عمر طولانی‌تری که رویکرد فلسفی-منطقی و معنایی دارد)، ورود زبان‌شناسان زایشی به بحث زمان و نمود و حوزه‌ی ساخت رویداد است که راه را برای تبیین‌های ساختاری در مورد ویژگی‌های ساخت رویداد، باز کرد. پیش از آن نیز در آثار متعلق به رویکردهای قبلی، بحث ساخت رویداد، از سطح محمول‌های فعلی به سطح جمله ارتقاء یافته بود. با این حال، در رویکرد نحوی، تعامل ساخت موضوعی و ساخت افزوده با محمول فعلی برای شکل‌گیری خوانش نهایی رویداد، تبیین نظام‌مندتری دریافت می‌کند و بهتر بازنمایی می‌شود.

---

^۱ - aspectual class
^۲ - tense logic
^۳ - event semantics
^۴ - Rothmayr
^۵ - Landman
^۶ - Eszes
^۷ - Deo
^۸ - van Geenhoven

همچنین در این رویکرد، به تعامل ساخت رویداد با مقوله‌هایی همچون زمان و نمود دستوری نیز در چهارچوب بازنمایی‌های ساختاری توجه می‌شود.

رساله‌ی حاضر، همین رویکرد نحوی را به عنوان مبنای نظری خود اتخاذ کرده است و از این موضع، ساخت رویداد را تحلیل می‌کند. به بیان دیگر، این تحقیق از سویی در تحلیل رفتار نحوی-معنایی رویدادها، برای مفاهیمی چون ساخت موضوعی، ساخت افزوده و چهارچوب زیرمقوله‌ای فعل، جایگاهی بسیار اساسی قائل است و بیشترین توجه خود را به حوزه‌ی درون گروه فعلی (هسته‌ای و پوسته‌ای) معطوف کرده است؛ و از سوی دیگر، به برخی از عناصر خارج از حوزه‌ی گروه فعلی همچون نمود و زمان نیز توجه دارد. در عین حال تصریح می‌کنم که بازنمایی نحوی رویدادها دغدغه‌ی تحقیق حاضر نیست و صرفاً بخش‌های محدودی از فصل‌های تحلیلی رساله را به این موضوع اختصاص داده‌ام. با این وجود، یکی از بخش‌های اصلی و مهم فصل دوم با عنوان «نگاه نحوی به ساخت رویداد» عمدتاً با هدف معرفی حوزه‌ی مطالعاتی ساخت رویداد و رویکردهای نظری موجود در این حوزه، به معرفی نسبتاً مفصل رویکردهای مختلف در خصوص بازنمایی نحوی رویدادها پرداخته است.

در کل، چهارچوب نظری کلان این رساله، نظریه‌ی زایشی و برنامه‌ی کمینه‌گرا است و اصطلاحات نحوی که در رساله از آن‌ها استفاده شده است، اصطلاحات رایج در نظریه‌ی مذکور هستند. افزون بر این، در برخی از مباحث رساله (خصوصاً در بحث ساخت‌های تام¹ در فصل چهارم) به جایگاه ساختاری عناصر دخیل در جمله کاملاً توجه شده است. همچنین در بحث تاریخی پیشوند استمرار «می-» (در فصل چهارم) به نقش برجسته‌ی ماهیت اقتصادی زبان - که یکی از مباحث بنیادین برنامه‌ی کمینه‌گرا است - اشاره شده است. در مجموع، هدف اصلی تحقیق حاضر، بررسی ساخت رویداد در زبان فارسی و بررسی سهم موضوع‌ها و افزوده‌ها و نیز مقوله‌های بیرون از گروه فعلی همچون زمان و نمود دستوری در تعیین خوانش نهایی رویداد است. از سوی دیگر، این رساله، آزمون میزان کارایی بازنمایی‌های نحوی معیار (در کمینه‌گرایی) برای تبیین ساخت رویداد در زبان فارسی را به عنوان یک هدف فرعی، مد نظر دارد.

---

¹ - perfect

۱-۲. سؤالات و فرضیه‌ها

با توجه به مطالب مطرح‌شده در خصوص تعامل ساخت رویداد با ساخت‌های موضوعی و افزوده و نیز نمود دستوری و زمان فعل، و نیز با توجه به اهداف مذکور در بالا، مسئله‌ی اصلی که تحقیق حاضر به دنبال بررسی و تبیین آن است، این است که ساخت رویداد در زبان فارسی چگونه رمزگذاری می‌شود و سهم هر یک از مؤلفه‌های دخیل چیست؟ بر این اساس، عناوین زیر را در چهارچوب نظریه‌ی صورتگرایی زایشی می‌توان به عنوان سؤالات تحقیق مطرح کرد:

۱- کدام عناصر در محدوده‌ی گروه فعلی پوسته‌ای، در تشکیل ساخت رویداد، دخالت دارند؟

۲- چه عناصری بیرون از گروه فعلی پوسته‌ای، بر تعیین گونه‌ی رویداد، مؤثرند؟

۳- چه سازوکارهای زبانی، تبیین‌کننده‌ی تمایز گونه‌های رویداد هستند؟

در خصوص سؤال اول، در نوشتگان پیشنهاد شده است که در برخی ساخت‌های نحوی، موضوع‌ها و/یا افزوده‌ها، در تعیین ساخت رویداد، سهیم‌اند. با این حال، از یک سو، این ساخت‌ها و ویژگی‌های رفتاری آن‌ها در زبان‌های مختلف، متفاوت‌اند؛ و از سوی دیگر، فرضیه‌هایی پرقوت در راستای انکار تأثیر موضوع بیرونی بر ساخت رویداد ارائه شده است. یکی از این فرضیه‌ها، فرضیه‌ی *رابط نمودی*^۱ تنی^۲ (۱۹۸۷ و ۱۹۹۴) است که تأثیرپذیری خوانش نمودی از ساخت موضوعی را منحصر به موضوع‌های درونی مستقیم و نامستقیم کرده است و فاعل را خارج از محدوده‌ی تعیین خوانش مذکور می‌داند. علاوه بر این، در مورد افزوده‌ها هم صرفاً برخی از آن‌ها که ویژگی‌های نحوی و معنایی خاصی داشته باشند، قادر به تأثیر گذاشتن بر ساخت رویداد هستند. تعیین ساخت‌ها و شرایطی که در زبان فارسی، ساخت رویداد با ساخت موضوعی و ساخت افزوده وارد تعامل می‌شود، یکی از زمینه‌های تحقیقی رساله‌ی حاضر است.

در مورد سؤال دوم نیز باید گفت که اصولاً ساخت رویداد بر اساس هسته‌ی واژگانی جمله که در محدوده‌ی گروه فعلی پوسته‌ای شکل می‌گیرد، تعیین می‌شود. با این حال، این ساخت با لایه‌های نقشی جمله نیز در تعامل است. یکی از این لایه‌های نقشی، نمود بیرونی است. تمایز کامل-ناکامل در

^۱ - Aspectual Interface Hypothesis

^۲ - Tenny

برخی از ترکیب‌ها و شرایط، بر ویژگی‌های رویداد، تأثیر می‌گذارد. همچنین زمان فعل می‌تواند بر خوانش رویداد، مؤثر باشد. تعیین این وضعیت‌های خاص در رفتار زبانی فارسی، موضوع تحقیقی دیگری برای رساله‌ی حاضر است. افزون بر این، ساخت رویداد با سازمان گفتمانی جمله نیز در تعامل است که خارج از محدوده‌ی تحقیق حاضر قرار می‌گیرد و می‌تواند موضوع تحقیق مستقلی باشد.

سؤال سوم نیز به نوعی با هدف فرعی تحقیق که در بخش (۱-۱) ذکر شد، ارتباط دارد. رویکردهای معنایی و منطقی اصولاً به تبیین‌های ساختاری نمی‌پردازند و رفتارهای خوانشی رویدادها را در چهارچوب ویژگی‌های معنایی عناصر زبانی تحلیل می‌کنند. در مقابل، رویکردهای نحوی، مدعی هستند که توانسته‌اند ویژگی‌های رویدادها را در قالب ساخت نحوی، بازنمایی و تحلیل کنند. بررسی سازوکار پیشنهادی این رویکردهای نحوی، و ارزیابی میزان کفایت آن‌ها، زمینه‌ی دیگری برای تحقیق حاضر است. در عین حال، ارزیابی ابزارهایی که انگاره‌های پیشرفته‌ی منطقی و نیز چهارچوب‌های گفتمانی ارائه کرده‌اند، عرصه‌ی گسترده‌ای است که در قلمرو تحقیق حاضر قرار نمی‌گیرد و می‌تواند موضوعی برای پژوهش‌های آینده باشد.

در هر حال، برای شروع تحقیق و به مثابه نقطه‌ی عزیمت، سه فرضیه‌ی زیر را که به ترتیب، متناظر با سؤالات (۱) تا (۳) هستند، می‌توان ارائه کرد:

۱- ساخت موضوعی و ساخت افزوده، در تشکیل ساخت رویداد، دخیل‌اند.

۲- نمود دستوری و زمان فعل، بر تعیین گونه‌ی رویداد، مؤثرند.

۳- قواعدی با ماهیت نحوی، تبیین‌کننده‌ی تمایز گونه‌های رویداد هستند.

۱-۳. ضرورت و روش‌شناسی تحقیق

نکته‌ی مهمی که در خصوص رفتارهای خوانشی و ساختاری رویدادها وجود دارد، تفاوت و تنوع آن‌ها در زبان‌های مختلف است. به بیان دیگر، هر زبانی، ابزارهای خاص خودش را برای رمزگذاری هر یک از عناصر دخیل در ساخت رویداد به کار می‌گیرد و این ابزارها محدودیت‌هایی را برای یکدیگر ایجاد می‌کنند و نیز با یکدیگر در تعامل‌اند. یکی از این ابزارها ساختواژه است که وندهای مختلف تصریفی و

اشتقاقی را در زبان، شامل می‌شود و عناصر واژه‌بستی را نیز می‌توان جزء همین حوزه به شمار آورد. این واحدهای زبانی می‌توانند عناصر رویدادی مانند هدفمندی، ناهدفمندی، مقصد^۱، مبدأ، مسیر^۲، لحظه‌ای بودن، تدریجی بودن و...، یا عناصر مؤثر بر هدفمندی همچون نمود بیرونی (مستمر^۳، عادت، ناکامل بودن و کامل بودن) و زمان فعل را رمزگذاری کنند. از سوی دیگر، زبان‌ها ممکن است از ابزارهای واژگانی (محمول‌های فعلی) یا واژی‌شدگی مفاهیم ساخت رویداد در قالب واژه‌ها استفاده کنند یا از ابزار دستوری‌شدگی این مفاهیم و نیز سایر ابزارهای نحوی (مقوله‌های ساختاری در ساخت جمله) برای بیان و رمزگذاری رویدادها بهره گیرند.

وجود تنوع زبانی در استفاده از هر یک از ابزارهای فوق، بررسی مستقل ساخت رویداد در هر زبان خاص را توجیه می‌کند و همین امر، منطق رساله‌ی حاضر و مبنای ضرورت این تحقیق است. به بیان دیگر، بررسی نحوه‌ی رمزگذاری زبانی ساخت رویداد در زبان فارسی، عرصه‌ی پژوهشی وسیعی است که در کنار پژوهش‌های مشابه در زبان‌های دیگر می‌تواند تعریف شود و جایگاه و ارزشمندی خاص خودش را دارد. از سوی دیگر، به استناد آثاری که در فصل سوم رساله معرفی شده‌اند و سوابق پیشین این تحقیق در زبان فارسی به شمار می‌روند، بحث ساخت رویداد در زبان فارسی، پژوهش‌های اندک و محدودی را تجربه کرده است و ساحت گسترده‌ای است که پذیرای این تحقیق و پژوهش‌های آینده است.

مضاف بر این، این تحقیق به عنوان یک پژوهش نظری و توصیفی، به بررسی رفتار نحوی و معنایی محمول‌های فعلی و نحوه‌ی تعامل آن‌ها با دیگر عناصر زبانی موجود در جمله می‌پردازد. چنین پژوهش‌هایی در مورد داده‌های یک زبان خاص می‌توانند در کنار یکدیگر، به تعدیلاتی در نظریه‌های زبانی و مرز حوزه‌های زبان (در اینجا نحو و معناشناسی) و تعامل آن‌ها، و نیز سهم «واژگان» و «نحو» در شکل‌گیری رفتار زبانی، و نهایتاً شناخت سازوکارهای ذهن در خصوص زبان منجر شوند.

---

^۱ - goal

^۲ - path

^۳ - در این رساله به پیروی از دستورهای سنتی زبان فارسی، اصطلاح «استمراری»، در معنایی عام (معادل continuous) به کار رفته و اصطلاح «مستمر» در معنایی خاص (معادل progressive) فقط برای اشاره به ساخت‌های حاشیه‌ای «داشتم می‌رفتم، ...» و نیز همین خوانش در ساخت‌های کانونی (مانند «الان می‌روم») استفاده شده است (نک. بخش‌های ۲-۵-۱ و ۴-۲-۱).